

Türk Siyasetinde Anahtar Bir Kavram: Ehven-i Şer

Ehven-i şer kavramı, siyasi ve hukuki sahada kullanılan bir tabir olmakla beraber, insanların hayatında önemli bir hareket tarzını da tanımlar. Her akıllı insan, hayatında karşılaşılabileceği bazı kötü alternatiflerin içerisinde daha az zararlısını tercih ederek zararı asgariye indirmeye çalışır. Gazâlî'ye göre "bütün bunlar zarurî olarak insanoğlunun haberi olmaksızın onda taktir edilmiştir."¹ Buna günlük hayattan örnek verilebileceği gibi, öğrencilik, askerlik, ticaret vs. hayatındaki bazı önemli kararların alınması açılardan da örnek verilebilir: Düşman karşısında sıkışan bir ordunun zararı en aza indirgeyen bir tercih yapması, ticaretle uğraşan bir insanın sıkıntıya girdiği bir dönemde kaynaklarını en verimli bir şekilde kullanarak zararı en aza indirmesi hep bu tür mülâhazaların meydana getirdiği bir davranış biçimidir.

Siyaset literatüründe kullanılan ehven-i şer kavramı, bazılarının nazarında, değişik mülâhazalarla, ürkeklik ve kimliksizlikten öte bir anlam ifade etmemektedir. Buna göre şerler arasında tercih yapılmasının bir sapma, hatta ana daireden çıkma olduğu; hasılı, İslam'a değil batıla hizmet olduğu düşüncesi—propaganda tarzında—daima işlenmiştir. Halbuki ehven-i şer bir mecburiyet halidir; mecburiyet oluşmazsa bu anlamdaki ithamlar ve tenkitler haklılık kazanabilir.²

İslamî ve muhafazakâr camialarda, siyasî tercihlerin altında yatan sebepler, uzun süre zihinleri meşgul ettiği bilinen bir gerçektir. Ehven-i şer kavramı, Türkiye'nin şartları göz önüne alınarak, bazı camialar için siyasî tercihte anahtar görevi görmüştür. Bu yazımızda, siyasî tercihlerin arkasındaki gerçek saiki sorgulamaya ve anlamaya çalıştık.

Cevdet Paşa'dan Günümüze

Cevdet Paşa'nın yönetiminde hazırlanan Mecelle'den (1869) beri hukukî anlamda daha iyi anlaşılan bu tabirin, muhafazakâr ve dindar kesimler arasında siyasî bir kavram olarak kullanılması çok partili hayata geçtikten sonraki dönemlere rastladığı söylenebilir.

İnsanların hayatında düstur olacak ehven-i şer kavramı ve bunun açılımını sağlamak için Mecelle'deki bazı maddelere göz atmakta yarar var:

Madde 21: "Zaruretler (şer'an) memnu (ve haram) olan şeyleri mubah kılar."

Zaruretlerin, yasaklanmış ve haram olan şeyleri mübah kılmasına usul ilminin kurallarında "ruhsat" denilir ki ruhsat, özürlü olduğunda meşru olan şey demektir. Ve bu ruhsat ile amel etmek "bilicma" meşru olup ayrıntısı ve açıklaması, "ilm-i usul fihkindandır."³

Madde 22: "Zaruretler (yani zaruretle mübah olanlar) kendi (yani zaruretler) miktarlarınca (ve tahdid) olunur."

Örneğin, bir kişi açlıktan ölmek korkusuyla yüz yüze gelmeden başkasına ait bir yiyeceği izinsiz yiyemez. Alıp yese, yasaklanmış bir davranışta bulunmuş olur.⁴

Bu meselede İslâm dini, zorunluluk halinde, “ancak başkasının hakkını zedelemeyen bir yasağı işlemekle korunabildiği takdirde, bu yasağın işlenmesini zaruri kılmıştır... hatta bazı hallerde bu zaruretler, haram olan şeylerin yapılmasını vacip kılar.”⁵

Madde 23: “Bir özür için caiz olan şey ol özürün zevaliyle batıl olur.” Yani bir mazeret sebebiyle izin verilen şeye özür ortadan kalktıktan sonra artık cevaz verilemez.⁶

Madde 26: “Zarar-ı ammi def (ve izale) için zarar-ı has ihtiyar olunur.” Mesela bir yangın anında, yöneticinin emriyle, yangının genişlememesi için özel bir mesken ortadan kaldırılabilir.⁷ Yani gerçek anlamda bir tehlike olmadığında verilen böyle bir zarar tam bir zulüm olur.

Madde 28: “İki fesad tearuz ettikte (yani biri azam diğeri ehaf (hafif) olmak üzere iki fesad karşılaştıkta) ehafı irtikab ile azamın (def ve izalesi) çaresine bakılır.” “Yani, hafifini irtikâb etmek büyüğünün definin çaresi olur.”

Madde 29: “Ehven-i şerreyn ihtiyar olunur.” Yani bir kimse iki şerden, iki meşru olmayan emirden birisini işlemeye mecbur olduğu zaman hangisi ehven ve fenalığı az ise onu ihtiyar edip diğeri terk edilir.⁸

Türkiye'nin İç ve Dış Siyasetinde Ehven-i şer Ne Anlama Gelir?

Bugünkü Türk siyasetinin ve yönetim erkinin oluşmasında, iç dinamiklerin etkisinin ağırlığı dünya ölçeğinde anlaşılabilmesi, halk gurupları içinde, özellikle gençler üzerinde sürekli mükemmeliyetçi yönlendirmelere sebep olabilmekte ve alternatif milli siyasetin oluşabileceği zannını ortaya çıkarmaktadır. Halbuki siyasetin ve siyasetçinin bir görevi, iç ve dış politikada ülkeyi en az zararlı idare etmektir. Aslına bakılırsa, Türk tarihinin—siyasî-askerî stratejiler bakımından—son iki yüzyılında, politika yapma tarzında genel olarak ehven-i şer anlayışı artarak devam etmiştir. Bu, Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra—özellikle 1800'lere doğru, Osmanlı'nın tek başına büyük devletlerle başa çıkamayacağını anlaşılmasından sonra—denge siyaseti oluşturmak için ittifak girişimlerinde bulunmasıyla kendini göstermeye başlar. Esasen son yüzyıllık Türk dış siyasetindeki yoğunluğun belki de ana gövdesi bu çerçevede oluşmuştur. Mesela, Abdülhamid'in statükoculuğunun kaynağı bu olabilir. Bunu Cumhuriyet dönemindeki dış politikalar açısından da düşünmek mümkündür. Büyük siyasi olaylar karşısında Türk hariciyesinin çoğunlukla zararı en aza indirmeye refleksi ön plana geçmiştir, eğer imkan varsa atak bir siyasete girilmiştir.

Bunun yanında, “Türkiye'deki siyasal hayatın, son yüzyılda belli bir anlayış ve belli bir zümre etrafında şekillendirilmek istendiği bilinmektedir. Bu anlayışın Türk milletinin tarihi tecrübeyle ortaya koyduğu düşünceler bütününden oldukça uzakta olduğu geçen zaman içinde hakkelyakîn bir surette görülmüştür. Bu zümrenin düşünce diyalektiğini oluşturan cevher, Türk milletinin mazisine ve cevherine yabancıdır. Bu, bilinçli bir tercihtir, elitler açısından... İçi boş sloganlar çerçevesinde umdeler ortaya atılmış ve bir partinin yönetimiyle zorla Türk milletine kabul ettirilmiştir. Zaten bu çevreler tarafından inkılab anlatılırken, mevcut düzeni ve halkın kültürel normlarını zorla değiştirmek olarak tarif edilmekte idi... Milletın düşman olacağını işın başında ön görmek, millete karşı bir düşünce taşımakla mümkün olabilir; veya yeni, geçmişle bağlarını koparmış hayali bir millet meydana getirmenin hesapları yapılıyordu. Bu da mevcut düşünceyi taşıyan halkın çoğunluğunu gözden çıkarmak, onları siyasal olarak 'hiç' görmek demektir.”⁹

Halk Partisi'nin iktidarda olduğu dönemde yapılandırılan devletin, Türk milletinin tarihi serüveni içinde aykırı bir anlam ifade etmesi¹⁰ ve halk tabakaları arasında meydana gelen yoğun hoşnutsuzluk, 1950'lerde bir tercih fırsatı yakalanmasıyla zararı en aza indirebilecek bir imkan taşıyordu.

Siyasal düşüncenin arka planını oluşturan bilgi ve modele—Türkiye'nin, büyük bir istiklal mücadelesiyle amaçlarını gerçekleştirdiğine çok abartılı bir şekilde—geniş kitleler inandırılmıştır. Halbuki Dünya Savaşında yenilgiyle çökertilen Osmanlı Devleti'nin, 1918 sonrasında ne şekilde hükümlerine kavuştuğu propaganda altında buharlaşıyor. Maziye kurumsal ve ideolojik anlamda temsil eden her şeyin ortadan kalktığı bir ortamda, gerçek bağımsızlığın nasıl oluşacağı hiç düşünülmüş müdür? Bu realite içinde kurumsallaşan siyasetin olabilirlik ve etkisinin boyutunu anlamadan, Kanunî

döneminde siyaseti tanzim eden gücün şimdi de var olduğu hayaliyle siyaset üretmeye kalkmanın, mevcudu korumayı güçleştireceği anlaşılabilir bir durumdur.

Türkiye'nin içinde yer almak durumunda kaldığı Batı sistemi (dünya sistemi), iç politikada düşünülüp tartışılarak karar verilmiş bir husus değildi. Bu bakımdan Fransa ve İngiltere vs. gibi ülkelerle mukayese edilmeyecek bir siyasi düzenleme söz konusu olmuştur. Bu siyasi düzenleme zorunlu bir sonuç olarak düşünüldü, dünyayı idare edenler tarafından. Batılı devletlerin milli bir tecrübenin sonucunda ortaya koydukları siyasal sistemler, "geri kalmış" veya "çevre ülkelerde" söz konusu olamamaktadır. Milliyetçiliği çağrıştıran icât edilmiş değerler, toplumsal yozlaşmanın taşıyıcısı olmuştur ve bu, ülke bağımsızlığının (!) teminatı gibi algılanmıştır. Böyle bir vasatın içinde siyaseti milli menfaatler ve iç irade bakımından doğru bir zeminde görmek oldukça zor hale gelmiştir. Böyle bir gayrı milli meşruiyet temelinde İslamcı partilerin ortaya çıkması, bütün iyi niyet taleplerine ve yetenekli idarecilerine rağmen arzu edilen sonuçlara ulaşabilmesi mümkün görülmemektedir. Zira dünya sisteminin ilerleyişi bölgesel güçlerin üzerinde olduğu yüzyıllık bir realitedir. Halkı marazî bir şekilde siyasallaştırarak milli şuura kavuşturmak ve gerekli donanımı meydana getirebilmek hayli zor bir durumdur. Bu, eğitim ve öğretimle, bilimsel araştırma ve sermaye birikimiyle olacak uzun vadeli bir meseledir. Siyasallaşma ve sloganlaştırma bu tür birikimleri de riske edecek bir ortamı hazırlayabilir.

Bunun yanında günlük siyasi endişeler İslamî kesimlerin entelektüellerini, bilgi ve kültür birikimlerine rağmen, nötr hale getirebilmektedir. Toplumun önünde görünen İslamcı yazarların yıllar içinde nasıl bir düşünsel değişim ve çelişki yaşadıklarını incelemek bâkir bir konu olarak araştırılacak kıymettedir. 'İdeolojik partilerin' yoğun bir şekilde eleştire geldikleri kitle partilerinden daha az; hatta silik bir varlık gösterdikleri de dikkat çekicidir. Ayrıca, demokrasiden (mânâsı oluşmuş bir kavram olarak) menfi olarak söz etmeye alışık çevrelerin, on yıllar sonra sorunları demokratik ve insan hakları çerçevesinde ele almaları, olayın çapını küçültmüştür. Halbuki duyarlı insanlar, Türk milletinin adeta bir bağımsızlık sorunuyla karşı karşıya olduğunu birçok olaydan anlayabilirlerdi.

Tunus ve Arap dünyasının önde gelen düşünürlerinden olan Raşid Gannuşi'nin şu ifadeleri belki de bugünkü İslâm dünyasındaki bir çok önemli millet ve devletler için geçerlidir: "...bugün karşı tarafın bizimle savaş halinde olduğuna inanıyoruz. Ortada münafık medya devletinin, polis devletinin, tek parti devletinin ve Bin Ali devletinin başlatıp başını çektiği bir savaş var. ...Demokrasiye, insanların temel hak ve özgürlüklerine, Arap-İslam kimliğine karşı ilan edilmiş bir savaş var."11

Şundan emin olunmalıdır, Türkiye'de cereyan eden birçok olayı muhafazakâr sağ kanatta yer almış veya yakın durmuş, hatta sosyal demokrasiyi hazmetmiş hiç bir politikacı içine sindiremez. Örneğin otuz bin insanın ölümünden sorumlu olduğu iddia edilen Abdullah Öcalan'ın idamı meselesinde mahkeme kararının uygulanmasından yana olduğu anlaşılan büyük halk yığınlarının—siyasilerin ve yetkililerin taahhütlerine hatta şovlarına rağmen—bu tavırları adeta yok sayılıyor. Bu kadar kısa zamanda böyle bir dönüşü, demokrasi ve hümanizmle açıklamak hayli zordur. Halbuki gerekçe bu olsaydı bir anlamı da olabilirdi. Buna bağlı olarak AB'ye girmek yolunda kat edilen merhaleler yöneticiler açısından çok önemli olmadığı, hatta bir çok siyasetçinin bu konuda takiyye yaptığı düşünülebilir... Avrupa'ya, 'sizinle beraber olmak istiyoruz' şeklinde bir izlenim uyandırılması, bizden korkmayın ve sıcak bir savaşa girmeyin, bizim artık fetihçilikle uzaktan yakından bir ilgimiz yok; bu anlamda ne varsa zaten yok etmiş ve etmeye kararlıyız, dolayısıyla 'önümüzü kesmeyin' şeklinde bir mesaj sürekli canlı tutulmakta, sempati kazanılamıyorsa da en azından antipatiye meydan verilmemek gayesiyle, 'biz sizden olmak istiyoruz; kabul etseniz de etmeseniz de dünyada bundan ciddi bir gayemiz yoktur', demeye getiriyorlar...

Soğuk savaş döneminde bazı ideolojik guruplar ve siyasal partiler her zaman "adalet-i mahza"nın gerçekleşebileceğinin mümkün olduğu hissiyatıyla, siyasal tercihlerini kamuoyuna deklere etmişler ve mükemmeliyetçi bir yolu ihtiyar etmişlerdir. Bu tavrı zıt istikametlerdeki ideolojik guruplarda—sol gurupların hemen tamamında—benzer şekillerde görmek mümkündür. Reel-politik çerçevede siyaseti tanzim etmenin gerekliliğine inanan bazı politikacıların ve bunun şuurunda olan seçmenlerin karşısında daima mükemmeliyetçi argümanlarla çıkıp tenkit edenler¹²—ki, nihaî olarak bu mükemmeliyetçiliğe düşünce bazında genellikle karşı olunmadığı bilinen bir durum olmasına rağmen—gün gelip siyasal iktidara kavuşunca reel siyasetin gereklerini dahi yerine getirebilecek bir kapasite gösterilememiş; hatta, kendi ideolojik

amaçları açısından bile tenkit ettikleri çevrelerden daha zayıf bir varlık gösterdiklerine 2000'lerin Türkiye'sinden geriye bakılınca bir çok somut örnek vermek mümkündür. Halbuki mümkün olmayı talep etmek, muhali talep etmek anlamına geldiği için ve en iyisini ararken—siyasi taraftarlığın toz duman ettiği bir ortamda—orta derecedeki bir iyiyi de kaybetme durumu meydana gelmiştir. Yani sorun, hayalle realite arasındaki bir sorun olarak görülebilir. Ancak şunu da teslim etmek gerekir ki hayalin olmadığı yerde ciddi bir gelişme olmaz; burada ölçü, hayalle olabirliğin sınırlarını ayarlama meselesidir. Hayali gerçek zannedenin nihai durumu, rüyasında kendini sarayda gören fakir bir insanın uyanmasından sonraki haline benzer.¹³

Halbuki bugünkü İslam ülkelerinin yönetiminde milli hakimiyet ve hükümrancılığın gerçek anlamda izafi olması, siyasetin mevzii menfaatler üzerinde dönmesi, bunun büyük siyasi dış oluşumlarla ilişkili olması, siyasetçinin çok yoğun bir şekilde hesap yapmasının gerekliliğini ortaya çıkarır. Aksi halde, ülkede yeşeren ümidin ve buna bağlı olarak insan kaynaklarının heder olması tehlikesiyle yüz yüze gelinir. Bunun korkaklık ve çekingenlikle bir ilgisi yoktur. Zira bazı davranış biçimleri zahirde birbirine benzese de hakikatte tamamen birbirinden farklıdır: Tedbir için geliştirilen davranış biçimi ile korkaklığın etkisindeki davranış biçimleri gibi... Kaynaklarını hesap yaparak kullanmak ve siyaseti buna göre tanzim etmenin korkaklıkla açıklanması düşündürücüdür. Burada gaye, mümkün merteye doğru hareket tarzına ulaşmaktır. En güzeli örnek olarak bunu imkan dahilinde gerçekleştirmek her irade sahibinin üzerinde yüküdür. Ancak ehven-i şerri ihtiyar etmenin yanlış olduğunu düşünüp, siyasi ve sosyal şartları iyice tartmadan, ortamı uygun zannedip hayr-ı azamı ihtiyar niyetiyle bilumum mukaddes kavramlarla siyasi arenaya çıkan siyasiler ve guruplar, bu kavramların ağırlığını koruyabilecek bir istidadi ve ortamı bulamadıklarında büyük şerlere sebebiyet verebilmektedirler. Büyük din alimi ve mütefekkir, Muhammed Said Ramazan El-Bûtî bu tehlikeye şu veciz ifadeleriyle ışık tutmaktadır:

“...Söz konusu İslâmcılar, profesyonel siyasîlerle aynı yolda birleştiler, aynı metotta kaynaştılar. Bunun sonucu, İslâmcıların safına, liderlik ve iktidar konusunda siyasî emelleri ve kişisel çıkarları bulunan pek çok kişi sızıp karıştı. Bu kimseler, İslâmî şahıslarına ve amaçlarına perde yaptılar. İki taraf arasında metod birliği ve üslup birliği bu durumu kolaylaştırdı. Bundan sonra, İslâmî bir hedefe bürünme son derece kolay ve basit hale geldi. Sayfalar karıştı, doğruluk ve aldatmaca yanyana geldi, halk gerçekleri farketmez oldu, geniş halk kesimleri temyiz ve tefrik kabiliyetini yitirdi...”

“Sonra bu sonuçlar da şöyle bir sonuç doğurdu: Bu kişiler önünde, arzu ettikleri İslâmî toplumu kurma yolu kapandı. Hatta, Kendileriyle bu emelleri arasındaki uçurum gittikçe büyüdü, engeller kat kat arttı. Dolayısıyla, ne dini konuda cahiller ve şaşkınlık ve şaşkınlıklarından kurtulup İslâma sempati besleyip ona bağlandı, ne de yöneticiler ve liderler sözkonusu İslâmcıların İslâmî maksatlarının samimiyetine ve dine gerçek dostluklarına güvendi.”¹⁴

Halbuki bir nevi fetret dönemi yaşayan İslâm ülkelerinde duyarlı Müslümanların en önemli görevi, fetreti ortadan kaldıracak faaliyetlerde bulunup yapıyı yeniden evrensel anlamda tesis etmektir. Aksi halde fetret döneminin boyutunu tam anlamıyla kavrayamadan, evrensel bir anlam taşımayacak olan mevzii zaferlerin sarhoşluğuna kapılarak altyapıyı ihmal etmek, nefsanî bir tatmin sağlasa da sonucu değiştirmez.

Seyid Hüseyin Nasr İslâm dünyasındaki bu gerçekliği şu yalın düşünceyle ifade etmektedir: “Her zaman bir İslam birliğinden bahsedebiliriz. Ancak şunu da unutmamalıyız ki, İslam dünyasında bin tane teşekkül var ve vakıa ile yüz yüze geldiklerinde bunların koca bir sıfırdan farkı kalmıyor...”¹⁵

Türkiye'yi yöneten siyasetçilerin Türk milli kültürü ve İslâmî gelişmeler açısından bir fobi içinde olmasının sebebi bu genel zaafiyet olduğu düşünülebilir. Yakın bir zamanda Türkiye'yi ziyaret eden büyük bir ülkenin başkanı—belki de sempatik bir ortam meydana getirmek için—başbakanın İslam dini hakkındaki düşüncesini öğrenmek istediğini belirtince aldığı cevap hayli ilginçtir; irtica ve fundamentalizmle mücadele edildiğini, Türkiye'nin laik bir ülke olduğunu, dolayısıyla, bu tür hususların geride bırakıldığını söyleyerek başkanı tatmin etmeye çalışması dikkatten kaçmadı. Halbuki başkan, ailece İslam dinine ilgi duyduklarından dolayı, Müslüman bir ülkenin başbakanına bunu açıklayarak bir cemile yapmak istediği ortaya çıktı.

Bu reel durumu hisseden bir çok dini cemaat siyasal tercihlerini kullanırken “ehven-i şer” mantığıyla siyasete bakarak kendilerini sorumluluktan kurtardıkları düşüncesini taşımışlardır. Siyasi meselelerde “ehven-i şerri ihtiyar” edenler, “renksiz” ve “şahsiyetsiz” davranmadıkları iki bin yıldan geriye bakıldığında ideolojik partilerin ve Müslümanlığı

kendine ölçü edindiğini düşünen birçok inanan insanın düştüğü ve düşürüldüğü gayri hukukî ve gayri insanî durumla anlaşılabilir.

Bazı “İslamcı” yazarların Türkiye’deki İslamî taleplerin yegane muhatabı olarak “Siyasal İslam” görüşünü taşıyanlar olduğunu düşünmekte, hatta bunun dışında geniş bir İslamî hizmet içinde olup da siyasal tercih olarak, “İslamcı” bir partiyi oy atmadıklarından dolayı dikkate alınmamaktadırlar. Bununla beraber, zaman zaman değişik mülahazalarla bu partilere oy atsalar bile, siyasî cemaatlerin davranış biçimleri ve bazı duygularını paylaşmamaları, onların göz ardı edilmelerine sebep olabilmektedir. Anlaşılan odur ki belli çevrelerin nazarında İslamî duyarlılığın ölçüsü siyasal faaliyetlerin tarzıyla açıklanmaktadır. Halbuki ehven-i şer mantığıyla hareket edenler, hem mevcut ortamın ve sistemin hak üzerinde inşa edilmediğini fiili olarak vurgulamakta; hem de oy attıkları partileri ve siyasal liderleri gözlerinde büyütüp putlaştırmamaktadırlar. Dolayısıyla böyle bir ortamda zararı en aza indirmenin yolunu aramaktadırlar.

Türkiye’de tarihi şartların oluşmasıyla demokratik meşruiyetin bir batı ülkesindeki gibi anlam taşıdığı ve bunun her türlü siyasi, askeri, iktisadi altyapısının olduğu bir ortamda Türk siyaseti açısından “ehven-i şerri” ihtiyar etmenin genel olarak yanlış olacağı ortadadır.

28 Şubat 1997 tarihinden sonra siyasal partilerin düştüğü durum bu realiteyi ortaya koyacak önemli bir gelişmedir. “Dün dündür bugün bugündür” ifadesi, “omurgasızlığın” delili olarak bir siyasetçiye mal edilmesine rağmen bütün siyasetçilerin ortak bir anlayışı olmuştur. Bu anlayış, ideolojik söylemleri bir çeyrek asır ön planda tutmuş ve yoğun eleştirilerle sağda yer almış kitle partilerine göz açtırmayan siyasal partiler açısından daha acımasız bir şekilde arzı endam etmiştir.

Hasılı, Türkiye’nin yakın tarihinde dış baskılarla oluşturulan siyasal yapının demokratik açıdan gayri meşruluğu, geniş sağ kitleleri ve dini cemaatleri daha duyarlı olmaya iterek siyasal tercihlerini reel-politikanın şartlarına göre düzenlemeye itti. Ancak, ortalama her Türk vatandaşı Türkiye’nin aktif ve güçlü bir şekilde dünya siyasetinde söz sahibi olmasını ve aynı şekilde içerde de sosyo-kültürel taleplerinin yerine getirilmesini ister. Ancak bütün bu isteklerin olabilirliği ile idealdeki arzuların ne kadarının örtüştüğünün hesabı yapılarak bir siyaset izlenmesi gerekmektedir. İç ve özellikle dış realiteyi hesaplayamayan siyasî hareketler ne kadar ulvi bir söyleme sahip olurlarsa olsunlar eşyanın doğasına aykırı hareket ettiklerinden arzu ettikleri neticeye ulaşmaları muhal olur. Zira, “Henüz zamanı gelmemiş bir şeyi aceleyle isteyen, ondan yoksun bırakılmakla cezalandırılır.”

Dipnotlar

1. Bünyamin Duran, İslâm Tarihinin Konjoktürel Değişimi-2 Gazâlî, İstanbul: Nesil Basım Yayın, 1998, 173-174.
2. Mehmed Kırkinci, Siyasette Ölçü, İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1977, s. 45-46.
3. Ali Haydar, Darü'l hükkâm Şerh-i Mecelletü'l-Ahkâm, İstanbul, 1330, s. 76, 78.
4. Ali Haydar, a.g.e., s. 78-80.
5. Muhammed Ebu Zehra, İslâm’da Siyasi İtikadî ve Fıkhi Mezhepler Tarihi, İstanbul: Hisar Yayınevi, tarihsiz, s. 97.
6. Ali Haydar, a.g.e., s. 80.
7. Ali Haydar, a.g.e., s. 83; Toplumsal hayattaki benzer bir mantığın menfi uygulaması şu çarpıcı ifadelerde görülebilir: “Zalim siyasetin gaddarane bir düsturu olan ‘cemaat için fert feda edilir’ diye çok zalimane pek çok vukuatı, ehvenü’ş-şer diye bir nevi adalet-i izafiye namında hakimiyetine bir maslahat göstermişler. Hatta bu asırda, o gaddar düsturun hükmüyle, bir adamın hatasıyla bir köyü mahveder. Beş on adamın, onların siyasetine zarar vermek tevehhümüyle, binler adamı perişan eder.” (Said Nursi, “Yirmi Yedinci Mektup”, Risale-i Nur Külliyyatı, c. II, İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1996, s. 1768).
8. Ali Haydar, a.g.e., s. 85-86; Düşüncenin istikameti açısından ele alındığında şu görüşlere yer vermekte yarar vardır:

“Hadd-i evsatı gösterecek, ifrat ve tefriti kıracak yalnız felsefe-i şeriatla belağat ve mantıkla hikmettir. Evet, hikmet derim, çünkü hayr-ı kesirdir. Şerri vardır, fakat cüz’idir. Usul-i müsellemedendir ki: Şerr-i cüz’î için hayr-ı kesiri tazammun eden emri terk etmek, şerr-i kesri işlemek demektir. Ehvenüşşerri ihtiyar elzemdir.” (Nursi, “Muhakemat”, age., s. 1991).

9. Bahadır Eroğlu, Milliyetçiler, Muhafazakarlar, Demokratlar..., Yeni Asya Gazetesi, 6 Ekim 2000.

10. Bu dönemde Diyanet İşleri Başkanlığında çalışan ve daha sonra reislik de yapan bir zatın hizmetlerini ehven-i şer açısından değerlendiren Said Nursi’nin şu ifadeleri önemlidir: “Bu senin eski medrese arkadaşların olan başta Ahmed Hamdi gibi zatlar, dehşetli ve şiddetli bir tahribata karşı ‘ehvenüşşer’ düsturuyla, mümkün olduğu kadar bir derece bir kısım vazife-i ilmiyeyi mukaddesatın muhafazasına sarf edip tehlikeyi dörtten bire indirmeleri, onların mecburiyetle bazı noksanlarına ve kusurlarına inşallah kefaret olur” (Nursi, “Yirmi Yedinci Mektup”, a.g.e., s. 1810).

11. Kusay Salih Derviş, Raşid Gannuşi ile İslami Hareket Üzerine Söyleşiler, İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1994, s. 146.

12. Türkiye’deki siyasi zeminlerin değişimine ve oluşumuna Abdülhamid döneminden beri tanıklık eden ve İslamî camialarda önemli bir yeri olan Said Nursi, talebelerine şu tavsiyede bulunmuştur: “Benim nur ahiret kardeşlerim, ‘ehvenüşşer’ deyip bazı biçare yanlışların hatalarına hücum etmesinler. Daima müsbet hareket etsinler. Menfi hareket vazifemiz olmaz. Madem siyasetçilerin bir kısmı Risale-i Nur’a zarar vermiyor, az müsaadekardır; ‘ehvenüşşer’ olarak bakınız. Daha ‘azimüşşer’den kurtulmak için, onlara zararınız dokunmasın, onlara faydanız dokunsun.” (Nursi, “Yirmi Yedinci Mektup”, a.g.e., s.1914).

13. Buna benzer problemlerin yaşandığı meşrutiyet döneminde, Said Nursi’nin, bir sual vesilesiyle yaptığı açıklamalar günümüzde de geçerliliğini korumaktadır: “Muhali talep etmek, kendine fenalık etmektir. Zerratı günahkârlardan mürekkep bir hükümet tamamıyla masum olamaz. Demek, nokta-i nazar, hükümetin hasenatı, seyyiatına tereccuhudur. Yoksa, seyyiesiz hükümet muhal-i âdidir. Ben öyle adamlara anarşist nazarıyla bakıyorum. Zira onlardan birisi—Allah etmesin—bin sene yaşayacak olsa, adeta mümkün hükümetin hangi suretini görse, hülya ile yine razı olmayacak. Şu hülyanın neticesi olan meylü’t-tahrip ile, o sureti bozmaya çalışacak...” (Nursi, Münazarat, a.g.e., s.1940.)

14. Muhammed Said Ramazan El-Bûtî, “Bediüzzaman’ın Hayatında İslâma Dâvet Tecrübesi”, Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu, İstanbul: Nesil Basım Yayın, 1995, s. 113.

15. Seyid Hüseyin Nasr, “İslam Birliği Üzerine”, Söyleşiler, İstanbul: İnsan Yayınları, 1996, s. 167.